Ingliz va o‘zbek tillarida metaforalarning tarjimadagi chog‘ishtirma tahlili

Ibadullayeva Dildora Xamro qizi
"Filologiya va tillarni o‘qitish"(ingliz tili) yo‘nalishi bitiruvchisi
Ibadullayevadildora76@gmail.com +998956272004
Abu Rayhon Beruniy nomidagi

Urganch davlat universiteti Xorijiy filologiya fakulteti

Annotatsiya. Ushbu tezisda ingliz va o‘zbek tillaridagi metaforalarning lingvistik, semantik va lingvomadaniy xususiyatlari chog‘ishtirma yondashuv asosida tahlil qilinadi. Metaforalarni tarjima qilishda ekvivalentlik, milliy kolorit va obrazlilikni saqlash masalalari yoritiladi. Tahlilda ingliz va o‘zbek tillaridagi metaforik birliklar hamda ularning tarjima strategiyalari ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: metafora, tarjima, chog‘ishtirma tahlil, badiiy matn, lingvomadaniyat, ekvivalentlik.

Аннотация. В тезисе на основе сопоставительного подхода анализируются лингвистические, семантические и лингвокультурные особенности метафор в английском и узбекском языках. Рассматриваются вопросы эквивалентности, сохранения национального колорита и образности при переводе метафор.

Ключевые слова: метафора, перевод, сопоставительный анализ, художественный текст, лингвокультура, эквивалентность.

Annotation. This thesis analyzes the linguistic, semantic and linguocultural features of metaphors in English and Uzbek on the basis of a comparative approach. It discusses equivalence, national-cultural coloring and the preservation of imagery in metaphor translation.

Keywords: metaphor, translation, comparative analysis, literary text, linguoculture, equivalence.

KIRISH

Tilshunoslikda metafora eng muhim stilistik va semantik vositalardan biri hisoblanadi. Metafora yunoncha “metaphora” so‘zidan kelib chiqqan bo‘lib, “ko‘chirish” ma’nosini bildiradi. Aristotel metaforani bir predmet nomining boshqa predmetga o‘xshashlik asosida ko‘chirilishi sifatida izohlagan [1].

Zamonaviy tilshunoslikda metafora faqat badiiy bezak vositasi emas, balki inson tafakkuri va konseptual idrokining tarkibiy qismi sifatida ham o‘rganiladi. G. Lakoff va M. Johnson metaforani kundalik fikrlash tizimi bilan bog‘liq konseptual hodisa sifatida talqin qiladi [2].

Tadqiqotning maqsadi ingliz va o‘zbek tillaridagi metaforalarning o‘xshash hamda farqli jihatlarini aniqlash, ularni tarjima qilishda uchraydigan muammolar va samarali tarjima strategiyalarini ko‘rsatishdan iborat.

METODLAR

Tadqiqot materiali sifatida ingliz va o‘zbek tillaridagi keng qo‘llanadigan metaforik birliklar, frazeologik ifodalar hamda badiiy matnlarda uchraydigan obrazli birliklar tanlandi.

Tezisda chog‘ishtirma tahlil, deskriptiv metod, kontekstual tahlil va tarjimashunoslik tahlili metodlaridan foydalanildi. Bu metodlar metaforaning semantik mazmuni, obrazli tuzilishi va tarjimadagi funksional ekvivalentligini aniqlash imkonini beradi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Metafora semantik ko‘chishning faol turi bo‘lib, predmet yoki hodisaning boshqa bir predmetga o‘xshashlik asosida nomlanishidir. Masalan, ingliz tilidagi “Time is money” metaforasi o‘zbek tilidagi “Vaqt oltindan qimmat” ifodasi bilan semantik jihatdan yaqinlashadi. Har ikki holatda vaqt moddiy qadriyat bilan qiyoslanadi.

Ingliz tilida abstrakt tushunchalar ko‘pincha konkret obrazlar orqali ifodalanadi: “He has a heart of stone”, “Life is a journey”, “The world is a stage”. O‘zbek tilida esa milliy mentalitet va obrazli tafakkur bilan bog‘liq “ko‘ngli tog‘dek”, “yuragi muzlab ketdi”, “hayot daryo kabi oqadi” kabi metaforalar faol qo‘llanadi.

P. Newmark metafora tarjimasida metaforani saqlash, boshqa metafora bilan almashtirish, izohlab tarjima qilish yoki kontekstga mos transformatsiya qilish kabi strategiyalarni ajratib ko‘rsatadi [4]. Masalan, “He exploded with anger” iborasini “U g‘azabdan portlab ketgudek bo‘ldi” tarzida tarjima qilishda metaforik obraz saqlanadi. “She is the sunshine of my life” ifodasi esa “U hayotimning quvonchi” tarzida tarjima qilinganda obraz ma’noga mos ravishda transformatsiya qilinadi.

Ingliz tilidagi metafora	O‘zbek tilidagi muqobil ifoda	Tarjima xususiyati
Time flies	Vaqt uchib ketadi	To‘liq mos
Broken heart	Yuragi ezildi	Qisman mos
Storm of emotions	Hissiyotlar bo‘roni	Obraz saqlangan
Cold person	Sovuqqon inson	Mos
Break the ice	Suhbatni boshlamoq	Izohlab tarjima qilinadi
Burning desire	Kuchli istak	Ma’no saqlanadi

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, umumiy insoniy tajriba bilan bog‘liq metaforalar ikki tilda nisbatan oson tarjima qilinadi. Biroq milliy-madaniy koloritga ega birliklar tarjimada izoh, moslashtirish yoki semantik transformatsiyani talab qiladi.

Masalan, ingliz tilidagi “Money talks” iborasining o‘zbek tilida to‘liq aynan ekvivalenti mavjud emas; uni kontekstga qarab “pulning kuchi bor” yoki “pul hamma narsani hal qiladi” tarzida berish mumkin. O‘zbek tilidagi “ko‘ngil ko‘zi” iborasini esa ingliz tiliga so‘zma-so‘z tarjima qilish yetarli emas, chunki undagi ruhiy-ma’naviy mazmun izohlashni talab qiladi.

Metaforalarni tarjima qilishdagi asosiy muammolar milliy koloritni saqlash, mos ekvivalent topish, kontekstga moslashtirish va obrazlilikni yo‘qotmaslik bilan bog‘liq. Shu bois tarjimon metaforaning tashqi shaklidan ko‘ra uning semantik mazmuni, uslubiy vazifasi va o‘quvchiga ta’sir kuchini saqlashga e’tibor qaratishi lozim.

XULOSA

Ingliz va o‘zbek tillaridagi metaforalar milliy tafakkur, madaniyat va obrazli idrok mahsuli hisoblanadi. Chog‘ishtirma tahlil metaforalarning ayrim holatlarda to‘liq mos kelishini, ayrim holatlarda esa madaniy farqlar sababli transformatsiya yoki izoh talab qilishini ko‘rsatadi.

Metaforalarni tarjima qilishda tarjimon lingvistik bilim bilan bir qatorda madaniy kompetensiyaga ham ega bo‘lishi zarur. Eng maqbul yondashuv metaforaning shaklini emas, balki uning mazmuni, obrazliligi va kommunikativ ta’sirini saqlashga qaratilgan tarjima strategiyasini tanlashdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Aristotel. Poetika. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2011. – 145 b.

2. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. – Chicago: University of Chicago Press, 1980. – 256 p.

3. Komissarov V.N. Teoriya perevoda. – Moskva: Vysshaya shkola, 1990. – 253 s.

4. Newmark P. A Textbook of Translation. – London: Prentice Hall, 1988. – 292 p.

5. Rahmatullayev Sh. O‘zbek tilining izohli frazeologik lug‘ati. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992. – 211 b.

6. Salomov G‘. Tarjima nazariyasiga kirish. – Toshkent: O‘qituvchi, 1978. – 218 b.